

Sarhoş olduk Hrazdan'da, sırf umuttan

12 Eylül 2008

BAYDZAR DİNK

Duramadım İstanbul'da. Aldım yanıma ailemden 14 yürek daha, gittim Hayasdan'a.

Sokakları dolaşırken, beklemediğim bir duyguyla karşılaşıyorum. Bundan üç yıl önce geldiğimde ne kadar da yaşlı görünmüştü şehir gözüme, ne kadar yalnız, ne kadar hüznü. Bu defa hiç öyle hissetmiyorum. Hayat gelmiş buraya, şehir gençleşmiş.

Bir taksiye biniyoruz, bizi anıta götürsün diye. Anıt yolunda dayanamayıp soruyorum şoföre, maçla ve Gül'ün gelişiyile ilgili ne düşünüyor diye. "En önemlisi sınırın açılması. Asıl sorunu çıkarıcılar devlet yönetimi. Bıraksalar halk kendi ortak dilini bulur" diyor. Kim ki bu adam? Yüzünü görmek istiyorum. Göremiyorum.

Çıkıyorum merdivenleri, Soykırım Anıtı'na doğru. İlerleyemiyorum önce anıtın olduğu yere. Çöküyorum müzenin girişinin kenarındaki taş tümseğin üstüne, uzaktan izliyorum. Daha önce de gelmişim buraya, üç yıl önce. Ama bu defa farklı. Niye bu kadar ağlıyorum? Niye bu kadar etkileniyorum? Biz babamı İstanbul'a gömmemiş miydik, yüz binlerle birlikte? Sonra, kavgalı olduğum Tanrı'yla konuşuyorum: Affederim seni, ama bir şartla. Bana söz ver, babamın sonuncu olduğuna dair. Bu iki halktan 1915 ve sonrasında ölenlerin sonuncusu olsun. O zaman belki öfkem de azalır sana.

Sonra müzeye iniyoruz. Resimler içini parçalıyor insanın. Bugün interneti açarsam kaç tane benzerini görebileceğimi düşünüyorum, bugünle ilgili, şu anla ilgili... Tam da o dakikada, ne kadar çok ırkçılık yapıldığını, ne kadar çok ırkçılık kurbanı olduğunu hissediyorum ruhumda. Nasıl bir dünyada yaşıyoruz? Burası sadece 1915 Soykırım Anıtı mı?

Müzeden çıkınca anıt beni çağırıyor bu kez; gitme cesaretini buluyorum. Giderken, biri yanıma yanaşarak, geçen 24 Nisan'da yüz binlerce insanın, üzerinde 'Malatya' yazan duvarın önünde durup çiçekler bıraktığını anlatıyor. Sonra, anıtın göbeğine varıyorum. Kimse kalmamış görünürde. Ama yalnızlık hissi yok içimde. Ne kadar da huzurlu. Sanki bir şey beni merkezine çekiyor. Tüm ırkçılık kurbanlarıyla nefes alıyorum o göbekteki delikten. Bıraksalar da şuraya kıvrılıp uyusam...

Sonra yemeğe gidiyoruz hep beraber. Babamın Türkiye'den gelen gazeteci dostları, arkadaşları orada toplananlar. Utanmadan masanın başına oturuyorum, masayı en iyi

noktadan doyasıya seyretmek istiyorum. Babam da bu restorana gelmiş daha önce. Restoran sahibi neredeyse eliyle yedirecek bana yemekleri. Masadakilere bakınca, babamın son yazısında yazdıkları aklıma düşüyor: “Türkiye’de kalıp yaşamak, hem bizim gerçek arzumuz, hem de Türkiye’de demokrasi mücadelesi veren, bize destek çıkan, tanıdık-tanımadık binlerce dostumuza olan saygımızın gereği idi.” Ne kadar da kızgınım babama, bırakıp da gitmediği için yurtdışına. Al bak, dostların yaşıyorlar, onlar ‘Türk’, benim saf babam, bir türlü anlamadın ‘Ermeni’ olduğunu; kendini onlarla nasıl da bir tuttun, denk saydın. Ne kadar da kızgınım, bilemedin diye; Ermeni yazar çizerin, aydının, Türkiye’de yaşama hakkı yoktur diye.

Ama ya bu akşam? “Hrant’a!” diye kadeh kaldırıyorlar. İlacımın son damlasını veren, Cemal Paşa’nın torunu oluyor. Burada gelenekmiş masadakilerin sırayla kalkıp konuşma yapması ve kadeh kaldırılması. Kalkıyor ayağa ve onu buraya babamın getirdiğini anlatıyor. Birbirimizin acılarına saygı duymaktan bahsediyor, gözleri yaşlı, sesi titrek. Herkesin gözlerinden yaşlar süzülüyor masada.

Dayanamıyorum, dışarı kaçıyorum restorandan, doyasıya ağlamak için. “Benim aslan babam” diyorum o akşam. Bu insanları bırakıp nereye gidilir? Elbette kalacaktı! Kızgınlığım, öfkem azalıyor bu gezide. Sanki 19 Ocak’tan beri içine kapatıldığım yüksek basınçlı kavanozun kapağı pıt diye açılıyor Yerevan’da. Yüreğim genişliyor. fiöyle büyük bir nefes çekiyorum içime. Sıkışmış yüreğim genleşiyor, büyüyor... Havası mıdır acaba bu Yerevan’ın? Büyüleyici güzelliği midir acaba Hrabarag’ın? Eçmiadzin midir? Yoksa futbol mu? Yoksa, onlar yaşadıkları, ama babam öldürüldüğü için hayatlarını kışkırdığım dostlarıyla, babamın bir rüyasında yaşamak üzere bir arada olmak mıdır? Acı zamanlarda da yanımızdaydı bu insanlar, ama bu defa farklı. Geleceği Ermenilerle birlikte inşa etmek için gelmişler buraya. Umut yolculuğuna çıkmışlar babamla.

İlaç öyle bir ilahtı ki, ertesi gün hiç uyanmadım. Bir rüyada yaşadım.

Bütün Yerevan’la birlikte maça yürüyerek gittim. Cumhuriyet Meydanı’ndan Hrazdan’a upuzun bir yol, bir tepeye tırmanış başladı. Akın akın. Yokuş yukarı çok yürümüşlükleri vardır Ermenistanlıların, yıllardır, her 24 Nisan’da. Vakur ve sessiz. Bu sefer vakur ve coşkulu ve sesli ve neşeli... Nasıl da keyifli herkes! Bir şölene davetliyiz sanki. Zıplayarak çıktım yokuşu, bir o yana bir bu yana koşarak. Sonra birden o bayraklar belirdi sağımda; yokuşun kenarında yol boyu dizilmiş, gencecik, hatta çocuk sayılabilecek askerlerin arasından. Sanki çocuk askerler bu manzarayı korumak için dizilmiş yokuşun kenarına. İzin alıyorum, aralarından geçip manzaraya yaklaşmak, bu anı bir fotoğraf karesinde saklamak için. Yok-mok diyor biri. “Meg hadig, inç gillas”* diye yalvarınca dayanamıyor, gülerek “Peki” diyor. Hepsi anladı coşkumu ve gülerek izin verdiler, aralarından bir o yana bir bu yana zikzaklar çizerek yokuşu çıkmama, manzarayı içime çekmeme. Ermenistan ve Türkiye bayrakları yan yana göndere çekilmiş. ‘Baş başa’ kalmışlar. Hava ne kadar da rüzgârlı; sanki doyasıya dalgalansınlar diye birlikte, “Hasret giderin” dercesine... Biraz daha tırmanınca yokuşu, dün taşlarına çöküp babam için ağladığım Soykırım Anıtı düştü iki bayrağın arasına. Kalbim çırpınmaya başladı. Dün hıçkırıqlarla ağladığım yeri, babamın mezarını, bugün gönderdeki iki bayrağın arasında görünce nasıl da coştı yüreğim. Ölümün yalnızlığı azaldı. Yalnızlık, yerini birlikteliğe

bıraktı. Ölümün hüznü azaldı. Yerini umuda bıraktı, bir daha yalnız kalmama umuduna. Bir daha ölümün yaşanmaması umuduna. Gelecek umuduna. Diriliş umuduna.

Stadyuma girer girmez müziği duydum; Ara Kevorkyan. Hani bazı müziklerin insanın hafızasında özel bir yeri vardır ya, işte bu muzik de benim hafızamda Ararat ile Karolin'in düğün müziği. Sonra babamı gördüm sanki. Stadyumun tam ortasında göbek atıyor. Bir oraya koşuyor, bir buraya.

Dayanamadım, babam öldürüldüğünden beri hiç hissetmediğim bir coşku hissettim ve oynamaya başladım.

Göbek attık o gece biz babamla Hrazdan Stadyumu'nda karşılıklı. O günden, 19 Ocak'tan beri gözümün önüne gelen bütün görüntülerde babam yüzükoyun kaldırımında. Ayağa kalktı babam kısa süreliğine, Hrazdan Stadı'nda, 6 Eylül akşamı. fiölene katılmak için. Davet sahibi yine babam. Bir keyifli, bir keyifli. Açmış kollarını iki yana kocaman, sanki kucaklayacak herkesi, bütün stadyumu. Ararat'ın düğünündeki gibi, Agos'un 10. yıl gecesinde oynadığı gibi, gözümün içine baka baka, o sahanın göbeğinde oynadı da oynadı. Gözleri dolu dolu. Bir Ali'ye sarılıyor, bir Tuba'ya, bir Salpi'ye, bir Dikran'a, bir Gül'e, bir Sarkisyan'a. 'Rüyası'nda buluştuk babamla Hrazdan Stadı'nda o akşam. Sarhoş olduk sırf umuttan, bir damla alkol bile almadan. Umut yolculuğunun bir durağında buluştuk.

Sonra birden iki takım sahaya çıktı ısınmak için. Türkiye takımı çıkarken hafif ısıklar duyuldu. Ayağa fırladım, "Pari yegak, hoş geldiniz!" diye bağırmaya başladım. Hayasdan tribünlerindeydim. Önümde oturan üç kız dönüp garip garip yüzüme baktılar. Hayatımda hiç maça gitmedim. Pek futbol da bilmem öyle... Zaten ilgilenmiyorum da işin futbolla ilgili kısmıyla. O arada, karşı tribünlerde, Genç Siviller'in posterini iliştirdim gözüme: 'Arda topu Sarkis'e at.' Zaten coşmuşum, iyice coştum. Hayasdan atağa geçiyor, top kaleyi bulmuyor, oturduğum Hayasdan tribününden bir ses "Ha s.ktir" diye bağırıyor. Hayasdan atağa kalkıyor "Koş be oğlum, koş be" diye bağırıyor bir başka ses, yine Türkçe. Türkiye takımından bir futbolcu yere düşüyor; benim gözüm Hayasdanlı futbolcuda, elinden tutup kaldıracak mı acaba? "Kaldır, vertzur" diye fırlıyorum yerimden. Gooooool! Kaldırıyor, ve ben ayakta alkışlıyorum. Tribündekiler yine bana dönüyor. Sonunda, biri bana "Türk müsün?" diye soruyor, Türkçe. "Yok" diyorum, "Ermeni'yim, Türkiye'den." Sonra tanışıyoruz etraftakilerle. Biri yıllar önce Hemşin'den gelmiş, biri Trabzonlu. Bir diğeri akrabaları, yine yıllar önce İstanbul'dan gelmiş. Bütün konuşmalar Türkçe Hayasdan tribününde. Kim olduğumu soruyorlar sonra. Gözleri doluyor her birinin, cevabı duyunca. Sonra bir ara arka sıralardan bir su uzatılıyor. Sürekli dans ettiğimi, bağırıp çağırdığımı gören, bilmediğim biri, ihtiyacım olduğunu hissetti herhalde. Böyle kabul ediyor beni Hayasdan tribünü.

Türkiye tribününün yanındaki tribünde oturan, Kanadalı bir diaspora Ermenisi soruyor bana "Türkiye'ye ayrılan tribününün yanında oturuyorduk. Orada maçı izleyenlerin ellerinde çiçek vardı, onlar Türk mü gerçekten?" "Türk tabii" diyorum. Garip bir ışık belirliyor yüzünde, "Bravo!" diyor. Üzülüyorum onun için. Belli ki, bugüne kadar, günlük hayatında Türklerle tanışma, yakınlaşma fırsatı olmamış...

Ne kadar 'dikkatli' oynuyor iki takımın da futbolcuları. Sanki birbirlerini incitmemek için ayrı bir çaba harcıyorlar. Bir ara, bir Ermenistan ve bir Türkiye oyuncusu, top için mücadele ederken omuz omuza bir pozisyona düşüyorlar. İkisi iki taraftan ittiriyor, ama bir türlü biri diğerinin dengesini bozamıyor, bozmuyor. Öylece kalıyorlar birkaç saniye, yan yana, omuz omuza. "Böyle de maç mı seyredilir?" demeyin. İtiraf ediyorum, böyle şeylere bakmaktan asıl golleri kaçırdım ben. Hayasdan golleri yiyor, bizim tribün biraz sessizleşiyor, ve maçın bitiş müziği çalıyor. Bakıyorum, futbolcular tokalaşacak mı diye. Gooooool! Sarılıp öpüşüyorlar. Öndeki üç kız kalkıp dans ediyor, 0-2'lik skora rağmen. Belli ki onlar da maçın sonucunda değiller artık. Anladılar bir şölende olduklarını. Maç çıkışı, yokuş aşağı yürüyüşe geçiyoruz bu sefer. Hiçbir taşkınlık yok yine. Hatta, hâlâ şarkılar söyleniyor, bağırılıyor: "Hayasdan! Hayasdan!"

Önümde yürüyen birinin tişörtünün arkasındaki yazı iliştiriyor gözüme: "I won't forget - I won't forgive."** Peki ya ben? Unutacak mıyım? Affedecek miyim? Hastalığım tekrar nükseder mi? İyi olmak pek kolay değil bu ülkelerde. Belli olmaz devletin çıkarının bugün yarın ne getireceği, kimin acı çekeceği, ezileceği... Pek kolay değil, babanın asıl katillerinin bulunmadığı, bulunmak istenmediği bir devletin vatandaşı olarak yaşamak!.. Üstelik, bütün bu acıları, salt belli bir ırktan olduğun için yaşıyorsan... Kolay değil, babanın katilinin, senin güvenliğinin için var olması gereken polis ve askerle zafer fotoğrafı çektiği Türkiye bayrağına karşı aidiyet hissetmek... Tekrar tokat yemeyeceğinin hiçbir garantisi yok. Oldum olası sevmemişimdir zaten bayrak denen şeyi, hangi ülkeye ait olursa olsun. Ama içim ısındı o gün, hem Türkiye hem Ermenistan bayraklarına. Büyüdü ikisi de gözümde. Belki de bayrakları tek başlarına sevmiyorum ben, yüceliği anlatmak için kullanıldıklarında. Ama başka bir duygu veriyor, yan yana, kardeşlik için göndere çekildiklerinde. Hastalık tekrar nükseder mi bilmem, ama en önemlisi, ben reçeteyi buldum bu 5-6 Eylül Ermenistan gezisinde. Tek reçetem, 'babamın rüyalarında' yaşamak.

6 Eylül 1955'e alternatif bir '6 Eylül' yazıldı Hrazdan'da o gece, 6 Eylül 2008'de. Ne 6 Eylül 1955'i ortadan kaldırdı, ne de yaşanan diğer acıları. Ne güzel de göndere çekildi iki bayrak yan yana, Soykırım Anıtı'nın iki yanına, bir fotoğrafta da olsa. Ne soykırım ortadan kalktı, ne soykırım inkârı, ne de babam geri geldi. Değiştiremedi geçmiş. Ama alternatif bir geleceğin kapısını araladı.

Hadi birlikte ittirelim o kapıyı. Hadi be, gelin birlikte kaldıralım şu adamı o kaldırımdan, sonsuza kadar. Nasıl birazcık kalkıp geldiyse Hrazdan Stadı'na göbek atmaya, coşmaya, gelin, öyle bir şeyler yapalım ki, hiç yatmamak üzere kalsın o kaldırımdan. Bırakmayalım orada kanamaya devam etsin. O orada yattıkça ve kanadıkça acıyor, acıtıyor... Gelin, bırakalım, geçsin sınır kapısından, bir o yana bir bu yana. Kedi-köpek koştursun sınırda, hayalindeki gibi. Hadi be, Ermeni'siyle, Türk'üyle... Hadi, tutun babamın bi ucundan. Uzatın elinizi. Merak etmeyin, zaten o nazlanmaz, hele sizi hiç kırmaz, bir dediğinizi iki etmez, hemen kalkar, sizinle birlikte sınır kapısında gidip göbek atmaya. Yeter ki bir el verin.

* *Bir tane, n' olur.*

** *Unutmayacağım - affetmeyeceğim*